

Haiti: repere istorice, sociale și politice

Ștefan-Iaroslav Daniel

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Abstract:

In most bibliographical references, both Anglophone and Francophone, the “birth of Hispaniola” dates back to its discovery by Christopher Columbus. The pre-Columbian stage is much less discussed and the documentary material dedicated to it is significantly less substantial. In an attempt to organize the disparate and sometimes contradictory information provided by some bibliographic sources, we have consulted several chronologies and various historiographical references that show the socio-political evolution of the whole island of Saint-Domingue. Aside from drawing a historical image of Haiti as close to reality as possible, I have considered that it would only be possible to sketch a substantiated picture of the socio-cultural, political and economic situation of this inscribed state (with a spectacular vocation for failure, on a downward spiral of generalized corruption, social chaos and overturned values and of an inexplicable rejection of any real chance for betterment) by exploring its past and identifying the mechanisms through which the “Haiti phenomenon” took place.

Keywords: Haiti; colonization; UN; chronology; historical marks

I. Introducere

În majoritatea referințelor bibliografice consultate, atât anglofone, cât și francofone, „nașterea Hispaniolei” datează de la momentul descoperirii acesteia de către Cristofor Columb. Etapa anterioară, precolumbiană, este mult mai puțin adusă în discuție, iar materialul documentar dedicat acesteia este semnificativ mai redus.

În încercarea de a pune ordine în informațiile disparate și uneori contradictorii, oferite unele surse bibliografice, am consultat mai multe cronologii și referințe istoriografice diverse, care prezintă evoluția socio-politică a întregii insule Saint Domingue, tocmai pentru a lumina conurile de

umbră, pentru a obține o imagine cât mai fidelă a istoriei și a elimina incertitudinile care planează încă în această privință.

II. Repere istorice

În secolul al XV-lea, în partea de Nord a continentului American, respectiv zona Canadei și a Statelor Unite de astăzi, existau peste 200 de triburi indiene. Dintre acestea, putem enumera: Comanches, Mohicans, Iroquois, Hopis, Hurons, Sioux, Pueblos și altele. Partea centrală a continentului, zona Mexicului de azi, aparținea imperiului Aztec.

La finalul secolului al XV-lea, zona Antilelor din America Centrală era locuită de trei populații: respectiv, *Guanahatabeys* care se afla în Estul Cubei și partea de Nord-Vest a Haiti, populația *Tainos* în zona Bahamas și a Marilor Antile, respectiv populația *Caraibi*, în zona Micilor Antile și în partea de Nord a continentului Sud-american.¹

Alte surse susțin că pe insula Hispaniola, la momentul sosirii lui Columb, existau aproximativ un milion de locuitori, constituind patru etnii diferite, dar totuși o origine comună, toți provenind din marea familie *Arawaks*, respectiv populația *Tainos*, populația *Caraibilor*, populația *Ciquehens* și cea denumită *Ciboneys*.²

Întreaga insulă era împărțită în cinci regiuni mari, „cacicate”, fiecare fiind condusă de către un „cacic”.

Tainos nu erau recunoscuți ca fiind luptători, drept pentru care, la finele secolului al XV-lea, au fost ușor cuceriți de către hoardele caraibe. Caraibii au devenit noii stăpâni ai insulei, scindându-se în două clanuri. Cei mai sălbatici s-au instalat în nord-est, iar ceilalți care au suferit o influență a populației arawak, moștenind o parte din obiceiurile acestora, s-au stabilit în sud-est și în centru.

Cert este faptul că nimeni nu cunoaște data la care Tainos sau Caraibii au ajuns pe insulă și, de asemenea, la fel de cert este faptul că istoria, așa cum este ea scrisă de către europeni, prezintă lucrurile drept o mare descoperire cu substrat științific și religios, scopuri nobile, care ar fi justificat un voiaj întemeietor și civilizator. Din punctul de vedere al băținașilor însă, lucrurile nu stau tocmai astfel. Descinderea europeană este discutată mai degrabă în termenii unei invazii, mai târziu ai unei ocupații.

¹ Michèle Oriol, *Histoire et Éducation Civique*, Port au Prince: Fondation pour la Recherche Iconographique et Documentaire, 2001, 14-19, *passim*.

² Emmanuel Wesner, *Histoire, géographie, éducation à la citoyenneté*, Port-au-Prince: Collection W2YPP Emmanuel, 2012, 44.

La data de 12 octombrie 1492, Cristofor Columb ajunge pe țărmurile Insulei San Salvador, pentru ca aproape două luni mai târziu, la data de 5 decembrie 1492, să ajungă pe coasta de nord a insulei Hispaniola, lângă actuala localitate Cap Haitien. Momentul debarcării lui Columb corespunde, în mentalitatea occidentală, nașterii acestei insule. Europa, adesea identificată, printr-o formulă de-a gata, drept leagănul civilizației, și-a impus statutul de întemeietoare a lumii noi.

Tot ceea ce urmează, în istoria statelor care își împart, în zilele noastre, teritoriul Hispaniolei, este rezultatul obstinației cu care Cristofor Columb a continuat să își urmărească visul de a descoperi drumul Indiilor, convins fiind, precum majoritatea europenilor educați, la vremea respectivă, că planeta noastră este o sferă.

Un moment decisiv pentru configurația geopolitică a acestui areal l-a constituit Tratatul de la Tordesillas, din 7 iunie 1494, prin care Lumea Nouă, considerată de marile puteri colonizatoare drept Terra Nullius, era împărțită între Spania care a luat partea de vest și Portugalia, care obține partea de est, inclusiv Africa. Astfel, Haiti rămâne în sfera de influență a Spaniei.

În ceea ce privește primele însemnări ale sclaviei, acestea datează de pe vremea reginei Anacaona. Indienii fiind condamnați să muncească pe plantațiile de tutun, de bumbac și în minele de aur. Din cauza modului în care au fost exploatați, aceștia mor în număr mare, determinând aducerea de sclavi africani, pentru a suplimenta necesarul de forță de muncă. Decimarea populației băștinașe s-a datorat însă, în bună parte, și bolilor importate tot de pe bătrânul continent.³

Mai mult decât atât, conform unor surse, spaniolii își făcuseră o datorie de onoare din ideea de a ucide doisprezece indieni pe zi, în numele celor doisprezece apostoli! În acest context marcat de o scădere dramatică a populației și, implicit, a forței de muncă pe insulă, preotul Dominican Bartolomeus de las Casas, supranumit „protectorul indienilor”, l-a convins pe regele Spaniei, Carol Quintul, să îi lase în viață pe ultimii supraviețuitori ai băștinașilor, iar necesarul de populație activă să fie adus din Africa.⁴ Astfel, în anul 1503, primii africani sosesc pe Hispaniola ca forță de muncă, pentru ca oficializarea comerțului cu sclavi să aibă loc în anul 1508, la doi ani după moartea lui Cristofor Columb.

Comercianții de sclavi au îmbarcat din Africa nu doar bărbați negri, ci și femei și copii. Pe durata transportului o parte din aceștia mureau, din cauza

³ ****Eveil a l'histoire d'Haïti et a la Géographie*, Port-au-Prince: Imprimerie Henri Deschamps, 1985, 15.

⁴ Jean-Claude Martineau, *Haïti en six leçons*, Québec: Kiyikaat Editions, 2012, 28.

condițiilor precare de hrănire și a tratamentelor la care erau supuși. Cei care reușeau să ajungă la destinație, erau imediat vânduți colonizatorilor albi.⁵

Din punct de vedere al spiritualității, aceștia purtau amprenta originilor, ceea ce a reprezentat (și continuă să o facă) premisa unui sincretism religios evident și în contemporaneitate. În anul 1528, primul episcop romano-catolic este numit pe Hispaniola, acesta fiind primul pas în creștinizarea, generalizată ulterior, a populațiilor implantate în această zonă.

Anul 1660 este cel al numirii, de către Ludovic al XIV-lea, al primului guvernator al coloniei, în persoana lui Jeremeie Deschamps du Rausset. Cinci ani mai târziu, în 1665, francezii întemeiază localitatea Port-de-Paix, pe coasta de nord a insulei.

Franța autorizează comerțul cu sclavi din Africa în Saint Domingue în anul 1670, iar în anul 1685 este redactat documentul cunoscut sub denumirea de *Codul Negru*, altfel spus edictul regal care servea la guvernarea și administrarea coloniilor franceze.

Treimea vestică a insulei Hispaniola este cedată către Franța prin semnarea, de către Spania, a Tratatului de la Ryswick, la data de 20 septembrie 1697.

În același an are loc și cedarea părții de vest a insulei, actualmente Haiti, imperiului Francez, ca urmare a pierderii interesului spaniol pentru această zonă jefuită îndeajuns de tot ceea ce a fost considerat drept resursă profitabilă. Evident, nici colonizatorii francezi nu au dat dovadă de o acerbă dorință de a munci sub soarele tropical și au continuat importul de sclavi, ducându-l la un nivel și mai ridicat.

Acest capitol sângeros și inuman din istoria „civilizatoare” a lumii a presupus dislocarea unui număr de persoane de ordinul milioanei, o estimare exactă nefiind posibilă. Sclavii africani nu proveneau din cadrul unor grupuri omogene, vorbind limbi diferite și aducând cu ei credințele, superstițiile, obiceiurile specifice diferitelor zone ale Africii de origine.⁶

Un reper important în peisajul social al insulei îl reprezintă întemeierea actualei capitale, Port-au-Prince, în anul 1749.

Dezvoltarea socială a coloniei va fi însă marcată de răscoale repetate, care consumă resursele energetice și umane pe tot parcursul secolului al XVIII-lea. Acestea încep, în partea de nord a insulei, în jurul anului 1752, culminând în evenimente sângeroase, precum execuția lui Makandal, unul

⁵ ****Eveil a l'histoire d'Haïti et a la Géographie*, Port-au-Prince: Imprimerie Henri Deschamps, 1985,15.

⁶ Charles F. Gritzner, *Haiti*, New York: Chelsea House, 2011, 51- 57 *passim*.

din sclavii promotori ai rebeliunilor din nord-vestul insulei, la data de 25 ianuarie 1758.

Sursele bibliografice menționează, în 3 iunie 1770, un cutremur semnificativ în zona Port-au-Prince, care nu este, așa cum constatăm din perspectivă postumă, decât unul dintr-o lungă serie de cataclisme care zguduie, de-a lungul timpului, firava economie și coagulare socială haitiană.

Limitele frontierelor între partea spaniolă și cea franceză a insulei se stabilesc la data de 3 iunie 1777, prin Tratatul de la Aranjuez, , respectiv spațiul prezentului Haiti a fost redus la limitele impuse de albiile fluviilor Dajabon (supranumit și Râul Masacrului) și Saturnales (Pedernales), respectiv de conturul lacurilor Azuei și Enriquillo.

În toamna anului 1779, peste 500 (conform altor surse, 1500⁷) de combatanți de culoare din Haiti luptă sub steagul francez în războiul de independență al Statelor Unite.

Anul 1788 aduce, pe scena socială a coloniilor franceze, două evenimente importante: primul dintre acestea este înființarea, în 19 februarie, a Societății franceze „Amicii Negrilor”, cu scopul de a promova ideea egalității de șansă între albi și oamenii de culoare, liberi, din toate coloniile.

Al doilea moment semnificativ al acestui an îl constituie cazul „Lejeune Nicolas”, prin care guvernatorul și intendentul au încercat prin mijloace judiciare, stoparea, diminuarea comportamentului crud al stăpânilor față de sclavi. Un an mai târziu însă, în 26 octombrie 1789, intendentul Barbé de Marbois fuge pentru a nu fi linșat de către stăpânii de plantații.

Această situație s-a concretizat în contextul fondării, la Paris, în data de 20 august 1789, a Clubului de la Hotel MASSIAC. Acesta reunea cei mai bogați proprietari de plantații din Saint-Domingue și Micile Antile. Membrii acestui club au avut ca scop și au reușit tergiversarea aplicării Declarației Drepturilor Omului (26 august 1789) față de Sclavi.

Spre finalul secolului al XVIII-lea a existat o fisură în capacitatea de exercitare a controlului de către Franța, datorită climatului revoluționar care a culminat în 14 iulie 1789. În acest context, îndepărtatele colonii și problemele specifice acestora nu au mai primat.

Tensiunea și revolta care mocnea în rândul sclavilor supuși exploatării seculare a erupt în final, iar la data de 22 august 1791 are loc prima răscoală care se transformă ulterior în ceea ce a rămas, în istoria umanității, drept prima revoluție neagră care a determinat eliberarea de sub dominația franceză.

⁷ <http://lenouvelliste.com/lenouvelliste/article/94528/Haiti-et-les-Etats-Unis-une-aventure-inversement-proportionnelle>, (accesat octombrie 2 2017)

Aparent, Toussaint Louverture, liderul revoluționar, nu a luat decizii drastice de reprimare a albilor, considerând că o populație de sclavi africani, abia veniți în această parte a lumii, nu va putea urma calea civilizației de una singură.⁸

Oricum, putem formula fără rețineri o certitudine: la sfârșitul secolului al XVIII-lea, doar în Haiti, fără a mai pune la socoteală pe cei debarcați de-a lungul coastei atlantice a Americii de Nord, peste o jumătate de milion de africani îmbogățiseră, prin munca lor, imperiile europene.⁹

Decada 1790 – 1800 este marcată de rebeliuni și de conflicte armate între africani pe de o parte și forțele spaniole și franceze pe cealaltă parte.

Legea care acordă egalitate de drepturi oamenilor de culoare născuți din tată și mamă liberi intră în vigoare în 15 mai 1791, pentru ca doar câteva luni mai târziu, în 14 august 1791, situația să ia o întorsătură decisivă pentru destinul sociopolitic al coloniei: noaptea, a avut loc o ceremonie în pădurea Caïman, considerată ca fiind scânteia care urma să declanșeze luptele care au adus independența. Negrii originari din Africa, adunați în jurul lui Boukman, au jurat să trăiască în libertate sau să moară. Luptele au început practic doar în 22 august 1791. Acesta este motivul pentru care Pădurea Caïman a fost denumită „Sit 21 Nanchon” (locul celor 21 de națiuni), făcând referire la etniile africane care au reprezentanți în Santo Domingo¹⁰.

În vara anului 1793, o succesiune de evenimente duce la eliberarea sclavilor, cu sau fără consimțământ francez: în 21 iunie este instituită eliberarea sclavilor care se înrolează în armată, pentru ca în 27 august, Polverel să elibereze sclavii care aparțineau plantațiilor vacante. Două zile mai târziu, în 29 august, Sonthonax eliberează toți sclavii din nord, dar fără acceptul francezilor.

Ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea este marcat de câteva trate importante, precum și de hotărârea Adunării Generale a Franței privind abolirea sclaviei în toate coloniile franceze. (4 februarie 1794)

În 22 iulie 1795, prin Tratatul de la Bâle, Franța semnează pacea cu Prusia și Spania, prin care Spania ceda estul insulei, actuala Republică Dominicană, către Franța, care controla deja actuala Haiti încă din 1697. Totodată Franța urma să cedeze prin acest tratat teritoriile din Pirinei.

⁸ Charles F. Gritzner, *Haiti*, New York: Chelsea House, 2011, 51- 57 *passim*.

⁹ Leon D. Pamphile, *Haitians and African Americans. A Heritage of Tragedy and Hope*, Gainesville: University Press of Florida, 2001, ix, 2.

¹⁰ Emmanuel Wesner, *Histoire, La période révolutionnaire (1789-1804) à Saint-Domingue et en France*, Port-au-Prince, W2YPP Emmanuel, Edition du Bicentenaire, 1991, ii.

Ulterior, în 31 august 1798, este semnat Tratatul secret Toussaint-Maitland (general britanic) prin care ultimele trupe britanice erau evacuate din Saint Domingue.

Numele lui Toussaint Louverture se impune pe scena socio-politică a insulei la data de 21 ianuarie 1801, când acesta invadează estul Hispaniola și cucerește orașul Santo Domingo. El declară libertate pentru toți sclavii și numește o Adunare Centrală formată din 10 membri, cu scopul de a concepe o constituție. În 3 iulie același an, Louverture este numit guvernator general pe viață al Santo Domingo. Acesta instituie un regim autoritar și nu recunoaște decât formal autoritatea lui Bonaparte.

În acest context, Franța decide că se impune restabilirea ordinii coloniale, armata fiind trimisă pe insulă în 29 ianuarie 1802. Misiunea a fost condusă de către generalul Leclerc. După câteva luni de conflict, în 6 mai 1802, Toussaint Louverture capitulează, având loc deportarea acestuia în Franța. Nu mult mai târziu, în 1803, acesta moare într-o închisoare franceză, respectiv la Fortul Joux. Succesorii săi continuă luptele pentru independență și reușesc să învingă forțele franceze.

La 1 ianuarie 1804, Jean-Jacques Dessalines declară independența Haiti față de Franța și devine împărat al noii republici. Orașul Port-au-Prince este stabilit drept capitală a tânărului stat insular.

Jean-Jacques Dessalines este asasinat în 17 octombrie 1806, fiind succedat de Henri Pétion. Acesta lasă țării prima Constituție Republicană (27 decembrie 1806). Alegerea sa ca președinte al Republicii din Centru și Sud are loc la data de 9 martie 1807.

Următorii ani stau sub amprenta unui constant război civil. În 1811, Henri Cristophe este încoronat rege al părții de Nord, pentru ca abia în 1820, Jean-Pierre Boyer, urmașul lui Pétion, să reușească să unifice Nordul și Sudul insulei Hispaniola sub conducerea sa, devenind președinte pe viață al Republicii Haiti, iar în anul 1822 cucerind partea spaniolă. Boyer a deținut unul dintre cele mai lungi mandate prezidențiale din istoria tânără a statului, respectiv în perioada 30.03.1818 - 13.03.1843.

Charles al X-lea recunoaște, într-un târziu, prin ordonanță regală, independența Haiti față de Franța, la data de 17 aprilie 1825, în schimbul unei sume (creanțe) de 150.000.000 franci pentru a repara prejudiciul creat de ruptura legăturilor coloniale. Haiti va avea nevoie de peste 100 de ani pentru a plăti această sumă uriașă.

Anul 1842 este marcat de un alt seism devastator, care lovește nordul Haiti, distrugând orașul Cap Haitien. Fragilul stat se reface cu dificultate.

În februarie 1844, Republica Dominicană își declară independența față de Haiti, iar ulterior, între anii 1847-1859, în fruntea statului ajunge Fustin Soulouque, care se proclamă împărat.

Problema creștinismului în zonă a reprezentat mereu o prioritate, în 28 martie 1860 semnându-se un Concordat între Haiti și Sfântul Scaun, acesta echivalând cu o recunoaștere oficială a statului. De altfel, doi ani mai târziu, în 1862, Haiti este recunoscută oficial de către Statele Unite ale Americii.

Capitala este, în 19 martie 1866, scena unui imens incendiu, care devastează orașul și produce urmări dezastruoase în plan social.

În anul 1872, așa-numitul caz al „căpitanului Batsch” prin care doi cetățeni germani au solicitat statului Haiti despăgubiri de 15.000 dolari pentru prejudiciile suferite de către aceștia în timpul conducerii generalului Nicolas Geffard, (1859-1867) un actor al revoluției haitiene, și a președintelui Sylvain Salnave (1867-1869), vine să reateste ideea lipsei de experiență în autogovernare și a fragilității noii entități politice.

Între timp însă, instituțiile statului prind contur, în 15 septembrie 1880 având loc crearea Băncii Naționale a Haiti.

Unul dintre cele mai scurte mandate prezidențiale se derulează între 14 august 1911 și 8 august 1912. Alegerea președintelui Cincinnatus Leconte durează mai puțin de un an, dat fiind că o explozie la Palatul Prezidențial provoacă decesul acestuia.

Relațiile comerciale cu Statele Unite ale Americii se consolidează în timp, un moment esențial constituindu-l înființarea, în 1912, a Companiei Haitiano-Americane a Zahărului.

Ulterior, în 17 decembrie 1914, are loc preluarea rezervelor Băncii Naționale de către 50 de militari americani, respectiv a aproximativ 500.000 dolari în aur.

Tensiunile și instabilitatea politică devin un loc comun în țară, peisajul social, administrativ și legal fiind marcate de incertitudine și răsturnări teatrale de situație. În 27 iulie 1915 are loc asasinarea de către armată a 168 „prizonieri politici”, la ordinul președintelui Jean Vilbrun Guillaume Sam (mandat în perioada 9 martie 1915 – 27 iulie 1915)

O zi mai târziu, are loc uciderea acestuia de către populație. Președintele american Woodrow Wilson trimite de îndată Marina Americană, respectiv trei mii US Marines, în Port-au-Prince. Trupele speciale ale marinei au atacat Fort Riviere, bastionul insurgenților.

Acesta a constituit începutul a 19 ani de ocupație SUA în Haiti. La data de 12 august 1915 a fost ales un președinte în persoana lui Philippe Sudre Dartiguenave, fost președinte al Senatului, pentru ca la data de 2 septembrie 1915 să fie semnat un tratat prin care SUA prelua controlul administrației și

vămile, iar administratorul american avea drept de veto asupra tuturor deciziilor guvernamentale din Haiti. În 15 septembrie același an are loc semnarea Convenției haitiano-americane.

După încheierea, în anul 1924, a perioadei de ocupație americană în Republica Dominicană, se scurg trei ani până la începerea negocierilor privind delimitarea frontierei haitiano-dominicane. În 21 ianuarie 1929, Haiti și Republica Dominicană semnează un acord de stabilire a frontierelor păstrate până astăzi.

La 9 ani de la retragerea din Republica Dominicană, Statele Unite ale Americii pun capăt ocupației din Haiti, la data de 7 august 1933. Ultimele forțe părăsesc această țară în anul următor, iar în 1935, guvernul haitian redevine proprietarul Băncii Naționale a țării.

Tensiunile escaladează la sigura frontieră de pe insulă, iar în 28 septembrie 1938, între 17.000 și 35.000 de haitieni care locuiesc în Republica Dominicană sunt masacrați de forțele militare.

La data de 22 octombrie 1957, Dr. François Duvalier, *Papa Doc*, este ales președinte al Haiti, în urma unui scutin contestat. Un an mai târziu, în vara lui 1958, are loc înființarea odioasei miliții „voluntarii securității naționale” sau „Tonton Macoutes”, care va teroriza țara pe tot parcursul mandatului celor doi președinți Duvalier.

Haiti devine scena cotidiană a unor asasinat colective sau punctuale, care vizează oponenții politici ai regimului. În 22 iunie 1964, după o domnie de teroare împotriva oponenților săi, Duvalier devine președinte pe viață. Acesta se sprijină pe suportul negrilor, contrar elitei mulatrilor. Puterea lui se bazează pe miliția „Tonton Macoutes”, în defavoarea unei armate slăbite. În acest context, mii de haitieni aleg să fugă din țară, mulți dintre aceștia pierzându-și viața în aceste încercări. Celebrii „boat people”, oameni care încearcă să atingă coastele Floridei în bărci improvizate, atrag atenția societății internaționale.

În 21 aprilie 1971, François Duvalier moare, la conducerea țării succedându-i fiul său, Jean-Claude Duvalier „Baby Doc” (în vârstă de 19 ani), în calitate de președinte pe viață.

În timpul conducerii lui *Baby Doc*, Haiti a primit atât de multe ajutoare externe de la țări precum: SUA, Canada, Franța, Germania, Israel, China, încât acestea depășeau veniturile bugetului național.¹¹ Conform informațiilor din literatura de specialitate, în luna decembrie 1980, acesta sustrage pentru interese proprii aproximativ 20 milioane dolari din cele 22 de milioane dolari

¹¹ Catherine Eve di Chiara, *Le dossier Haïti. Un pays en peril*, Paris: Editions Tallandier, 1988, 367

pregătite de către FMI pentru bugetul Haiti. Se pare că o parte din acești bani au mers pentru finanțarea bandelor „Tontons Macoutes”.¹²

În acest climat insecurity, intervenția religioasă este considerată oportună pentru o încercare de reechilibrare a contextului social, iar la data de 9 martie 1983, Papa Ioan Paul al II-lea efectuează o vizită în Port-au-Prince.

Sub presiunea oponentilor săi, în 7 februarie 1986, Președintele Jean-Claude Duvalier pleacă în exil în Franța. Generalul Henry Namphy preia puterea în calitate de conducător al unei hunte militare.

În anul 1987 este adoptată o nouă Constituție, însă alegerile prezidențiale și legislative sunt anulate ca urmare a masacrelor din ziua scrutinului. Un an mai târziu, în 1988, Leslie Manigat este ales președinte, însă, așa cum era de așteptat, având în vedere precedentele alegeri, votul este contestat și sabotat.

O oarecare stabilizare se întrevede prin alegerea, în 16 decembrie 1990, a lui Jean Bertrand Aristide ca președinte al Republicii, cu 67,48% din voturi (sau un număr de 1.107.125 voturi) conform *The 1990 General Election in Haiti. International Delegation Report*, întocmit sub conducerea fostului președinte american Jimmy Carter.¹³

În luna septembrie 1991 însă, Jean Bertrand Aristide este înlăturat printr-o lovitură de stat instrumentată de către generalul Raoul Cédras. În acest context, Statele Unite și CEE își suspendă ajutorul economic către Haiti, sancțiunile crescând în amploare în următorii ani, prin embargo petrolier și în domeniul armamentului.

Răsturnarea președintelui prin lovitură de stat duce și la o îndelung tergiversată implicare a SUA în rezolvarea conflictului, Aristide reluându-și funcțiile abia după iminenta debarcare a trupelor americane pe insulă, odată ce forța militară s-a pus în mișcare.

În decembrie 1992, Secretarul General al ONU l-a desemnat pe Dante Caputo ca trimis special în Haiti, fără ca negocierile să avanseze spre o direcție favorabilă. Drept urmare, în 20 aprilie 1993, prin Rezoluția 47/20B, Adunarea Generală a ONU a mandatat o misiune civilă comună, împreună cu OAS – Organizația Statelor Americane, aceasta urmând să raporteze

¹² Catherine Eve di Chiara, *Le dossier Haïti. Un pays en peril*, Paris: Editions Tallandier, 1988, 376

¹³ *The 1990 General Election in Haiti. International Delegation Report*, National Democratic Institute for International Affairs, 1991, 122.

chestiuni cu privire la respectarea drepturilor omului în Haiti. Misiunea este cunoscută sub acronimul francez MICIVIH.¹⁴

Ca urmare a înăsprirea sancțiunilor economice adoptate de Consiliul de Securitate al ONU în data de 16 iunie 1993, prin rezoluția 841¹⁵, Raoul Cedras acceptă discuțiile cu mediatorul Dante Caputo¹⁶, în vederea revenirii președintelui Aristide, însă rezultatele favorabile nu se întrevăd nici acum.

În data de 13 octombrie 1993, Consiliul de Securitate revine asupra embargoului, acesta fiind, aparent, singura armă oarecum eficientă în lupta cu creșterea alarmantă a violenței și cu încălcarea constantă a drepturilor omului în Haiti, cu precădere contra susținătorilor președintelui Aristide. Cu această ocazie, majoritatea membrilor misiunii MICIVIH sunt evacuați, în Haiti rămânând doar un număr restrâns de observatori.

În luna octombrie 1994, soldații americani implicați în misiunea „Soutenir la démocratie” debarcă în capitala Haiti, ca urmare a rezoluției Consiliului de Securitate al ONU.

Altfel spus, sintetizând, înțelegerea pe care fostul președinte american Jimmy Carter a încheiat-o pentru plecarea generalului Raoul Cedras de la putere și restabilirea democrației, nu a funcționat decât odată ce președintele Bill Clinton, la presiunea opiniei publice și a apărătorilor drepturilor omului, obține o rezoluție a Consiliului de Securitate ONU, autorizând folosirea forței pentru restaurarea democrației în Haiti.

Revenirea lui Aristide în țară îl consacră, în istoria Haiti, drept primul președinte care este repus în drepturi, odată înlăturat de la putere.

În 1995, trupele americane cedează locul Misiunii Națiunilor Unite în Haiti, cunoscută sub acronimul MINUHA. Aceasta se va transforma în MITNUH, care va rămâne în haiti până în 1997. În același an, fostul prim ministru René Préval, susținător al președintelui Jean Bertrand Aristide, este ales la rândul său în demnitatea de șef al statului. Neînțelegerile între cei doi generează însă un lung șir de conflicte, Aristide intenționând să candideze la alegerile prevăzute pentru anul 2000.

¹⁴ Timothy L. Gall, Jeneen M. Hobby (Ed.), *Worldmark Encyclopedia of the Nations*, (twelfth edition, volume I, United Nations, Farmington Hills, Thomson Gale, 2007), p. 70.

¹⁵ Timothy L. Gall, Jeneen M. Hobby (Ed.), *Worldmark Encyclopedia of the Nations*, (twelfth edition, volume I, United Nations, Farmington Hills, Thomson Gale, 2007), p. 36.

¹⁶ http://www.lemonde.fr/archives/article/1994/10/15/le-chef-de-l-etat-haitien-rentre-dans-son-pays-apres-plus-de-trois-ans-d-exil-du-renversement-a-la-reinstallation_3849971_1819218.html#5uPtfmwTljjCwHGE.99 (accesat octombrie 6 2017)

Conform opoziției și, în același timp, Organizației Statelor Americane (OEA), alegerile sunt viciate, iar rezultatul favorabil lui Aristide este dat de un absenteism imens la urne, mai puțin de 10% dintre alegători participând la vot. Drept consecință, în data de 6 februarie 2001, în ajunul preluării, pentru a doua oară neconsecutiv, a președinției de către Aristide, Uniunea Europeană și Banca Inter-americană impun, la rândul lor, sancțiuni financiare contra Haiti, pentru sabotarea principiilor democratice.

De altfel, șirul de asasinat contra jurnaliștilor sau unor voci din opoziție continuă, situația escaladând până la încercarea de lovitură de stat din 17 decembrie 2001, aparent regizată de susținătorii puterii. În acest context, OEA – Organizația Statelor Americane – votează o rezoluție care prevede alegeri în a doua jumătate a anului 2003.

Din punct de vedere religios, acesta este momentul recunoașterii voodoo ca religie oficială, pe același palier cu alte credințe. După creștinarea în corpore prin Codul Negru, sincretismul religios haitian prinde formă oficială pentru întâia dată de la importul acestei credințe pe insula Hispaniola.

Anul 2003 este marcat de revolte constante, de acuzații la adresa președinției, iar celebrarea a 200 de ani de independență, la începutul anului 2004, se transformă într-o revoltă care îl determină pe Aristide să ia, din nou, calea exilului. În acest context, Consiliul de Securitate ONU autorizează, în luna februarie, trimiterea unei Forțe Multinaționale Interimare în Haiti – MIF.

Având în vedere faptul că situația din această țară continuă să reprezinte o amenințare pentru stabilitatea regiunii, în temeiul articolului VII al Cartei ONU, Consiliul de Securitate decide, la data de 30 aprilie 2004, prin rezoluția 1542, crearea Misiunii Națiunilor Unite pentru Stabilizare în Haiti – MINUSTAH. Plasată sub comandament brazilian, aceasta preia, prin transfer, la 1 iunie 2004, autoritatea MIF în Haiti.¹⁷

Având în vedere proliferarea infrafracționalității și climatul instabil care domnește pe întreg teritoriul țării, având drept epicentru capitala Port-au-Prince, Consiliul de Securitate al ONU decide, la data de 22 iunie 2005, prin rezoluția 1608, suplimentarea efectivelor MINUSTAH, cu atât mai mult cu cât, pentru sfârșitul anului, sunt prevăzute alegeri.¹⁸ În acest context, 800 de

¹⁷ Timothy L. Gall, Jeneen M. Hobby (Ed.), *Worldmark Encyclopedia of the Nations*, (twelfth edition, volume I, United Nations, Farmington Hills, Thomson Gale, 2007), p. 90

¹⁸ <http://www.un.org/press/en/2005/sc8421.doc.htm> (accesat octombrie 3 2017).

militari și 275 de civili și polițiști se alătură celor deja activi în cadrul misiunii.¹⁹

În urma alegerilor, la data de 7 februarie 2006, fostul președinte René Preval este din nou în fruntea statului, iar un guvern ales democratic își intră în atribuții, prim executiv rezultând din alegeri libere, după încheierea regimului Aristide, în 2004.

Din păcate însă, anii următori nu aduc o îmbunătățire a situației generale, bandele continuând să facă legea în capitală și în marile orașe, foamea împingând oamenii la revolte stradale, mai ales odată cu semnificativa creștere, în 2008, a prețului alimentelor, iar calamitățile naturale completând peisajul și atmosfera dezolantă a țării, prin creșterea numărului persoanelor fără adăpost, a decedaților și dispăruților. Uraganele Gustav și Hanna se succed în lunile august-septembrie.²⁰

În anul 2009, fostul președinte SUA, Bill Clinton, este numit reprezentant special al ONU pentru Haiti. În același an, Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional anulează 80% din datoria Haiti, respectiv echivalentul a 1,2 miliarde dolari.²¹

12 ianuarie 2010, ora 16:53... în Port-au Prince, populația e convinsă că asistă la momentul Apocalipsei. Că nimic nu va mai opri pământul care se zguduie din temelii, în urma seismului cu o magnitudine de 7,3 grade pe scara Richter, al cărui epicentru se situează la doar 25 de km distanță de capitală și la 10 km adâncime.

Replicile nu conțin, fiind vorba despre câteva zeci. La doar opt zile după tragedie, în 20 ianuarie, un nou cutremur de 6,1 grade pe scara Richter distruge și ceea ce a mai rămas în picioare în fatidica zi de 12 ianuarie.²²

Cutremurul ucide aproximativ 300.000 de persoane, rănește un număr cel puțin egal și distruge o mare parte din Port-au-Prince și comunitățile învecinate, de asemenea lăsând în urmă peste un milion de oameni fără adăpost și 1,5 milioane de sinistrați²³

¹⁹ <http://www.un.org/fr/peacekeeping/missions/minustah/presse.html> (accesat octombrie 1 2017).

²⁰ http://www.monde.fr/ameriques/article/2008/09/02/l-ouragan-hanna-fait-10-morts-a-haiti-deja-frappe-par-gustav_1090770_3222.html (accesat octombrie 3 2017).

²¹ <http://www.banquemonetarie.org/fr/news/press-release/2010/05/28/world-bank-announces-total-cancellation-of-haitis-debt> (accesat septembrie 29 2017).

²² ****Haiti (Petit Futé Haiti 2016-2017)*, Paris: Nouvelles Editions de l'Université, 2015, 41.

²³ Laënnec Hurbon (coord.), *Catastrophes et environnement. Haiti, séisme du 12 janvier 2010*, Paris: Editions de l'Ecole de Hautes Etudes en Sciences Sociales, 2014, 14-15.

În timp ce ajutoarele umanitare se anunță din diverse surse, autoritățile haitiene fac față cu greu crizei umanitare și stării de urgență zero a țării. Franța și SUA sunt primele țări care acordă asistență, în data de 15 ianuarie armata americană preia controlul aeroportului din Port-au-Prince, ca urmare a acordului președintelui haitian, pentru ca în 17 ianuarie, Secretarul general ONU la acea dată, Ban Ki-Moon, să vină în capatala haitiană, acolo unde sediul misiunii MINUSTAH a fost distrus, șeful acesteia, Hédi Annabi, ca de altfel mulți alți ofițeri și personal civil, fiind uciși sub dărâmaturi.²⁴

O epidemie de holeră, pentru care este acuzat contingentul nepalez al MINUSTAH, se grefează pe dezastrul umanitar fără precedent, completată de trecerea uraganului Tomas, care agravează, la rândul său, condițiile de viață ale sinistraților.

Furia populației crește ca urmare a incapacității guvernului de a gestiona tragedia și, precum era de așteptat, încă din momentul zero al declanșării dezastrului seismic, diverse luări de poziție și tentative de analiză își fac simțit ecoul în rândul haitienilor, dar și a întregii planete, căreia mass media îi prezintă o imagine deformată, exagerată și subiectivă a situației din teren.

Finalul anului este marcat de organizarea, în data de 28 noiembrie 2010, a alegerilor prezidențiale, într-o atmosferă sumbră și tensionată, care culminează în manifestații stradale, ca urmare a ieșirii din cursă, aparent fără voia electoratului, a candidatului Michel Martelly, un îndrăgit și renumit cântăreț de muzică ușoară. În competiția electorală rămân Mirlande Manigat et Jude Célestin. Rezultatele oficiale indică o prezență la vot de doar 22,87%, procentajele obținute de primii trei clasați fiind suspect de apropiate.²⁵

În cel de al doilea tur însă, partidul de la putere, INITE, își retrace candidatul din cursa prezidențială, în urma a numeroase presiuni stradale, acuzații de fraudă și, finalmente, o mediere a Organizației Statelor Americane.

Martelly, supranimit *Sweet Micky sau Tet Kalé*, reintră astfel în cursa pe care o câștigă, în 20 martie 2011, cu 67,57% din sufragii.²⁶

²⁴ <http://www.universalis.fr/evenement/12-25-janvier-2010-seisme-meurtrier-et-destructeur/> (accesat octombrie 3 2017).

²⁵ <http://www.haitilibre.com/article-1859-haiti-elections-2010-resultats-preliminaires-officiels-premier-tour.html> (accesat septembrie 29 2017).

²⁶ http://www.lemonde.fr/ameriques/article/2011/04/21/haiti-des-violences-eclatent-apres-l-annonce-des-resultats-des-elections_1511134_3222.html (accesat septembrie 29 2017).

Începutul anului 2011 este marcat însă și de un alt moment politic – cheie: întoarcerea în Haiti, în 16 ianuarie, după 25 de ani de exil, a fostului dictator Jean-Claude Duvalier, Baby Doc.

Anul 2011 este unul al reîntoarcerilor, deoarece în data de 18 martie revine în țară, după un al doilea exil de șapte ani în Africa de Sud, și fostul președinte Jean-Bertrand Aristide.

Mandatul lui Martelly nu aduce nici schimbări majore, nici stabilitatea mult dorită, fără a fi, totuși, marcat de mișcări sociale majore. Neînțelegerile din cadrul guvernului, opoziții din parlament ai președinției și nu în ultimul rând, vocea străzii, ecou al unei populații nemulțumite, creează premisele unei dorințe imperative de schimbare.

După ce, în anul 2012, ca urmare a unor tensiuni privind dubla naționalitate a unor miniștri – interzisă de constituție, Garry Conille, prim ministru, este obligat să demisioneze, guvernul este condus succesiv de alți reprezentanți ai puterii sau ai opoziției.

La finalul mandatului legislativului ales în 2010-2011, Evans Paul este instalat în fruntea guvernului, la data de 16 februarie 2015, principala sa misiune fiind organizarea alegerilor prezidențiale, în vara aceluiași an.

În 9 august 2015 are loc primul tur al alegerilor legislative, eveniment marcat de violențe și tarat de un absentism semnificativ la urne, prezența fiind de doar 17,8%.²⁷

La data de 25 octombrie 2015 se derulează, simultan, primul tur al prezidențialelor și cel de al doilea tur al legislativei. Și de această dată, atmosfera este tensionată, conflictele stradale nu se lasă așteptate iar prezența la vot traduce lipsa de cultură socio-politică a populației.

Candidaturile sunt în număr mare, iar procentele obținute nu dovedesc o preferință clară, corect fundamentată, pentru un anumit candidat. Jovenel Moïse conduce după primul tur, urmat îndeaproape de Jude Célestin.

Rezultatele alegerilor legislative rămân suspendate, deoarece acestea nu s-au putut organiza în toate circumscripțiile, ca urmare a stării de tensiune și a violențelor care au împiedicat desfășurarea acestora în siguranță.²⁸

În 22 ianuarie 2016, Consiliul Electoral provizoriu decide amânarea, sine die, a turului al doilea al prezidențialelor, din motive de securitate. Totodată, Jude Célestin decide să se retragă din cursă.²⁹

²⁷ <http://www.universalis.fr/evenement/9-aout-2015-premier-tour-des-elections-legislatives/> (accesat octombrie 3 2017).

²⁸ <http://www.universalis.fr/evenement/25-octobre-2015-premier-tour-de-l-election-presidentielle-et-second-tour-des-legislatives/> (accesat septembrie 29 2017).

²⁹ <http://www.universalis.fr/evenement/3-22-janvier-2016-report-du-second-tour-de-l-election-presidentielle/> (accesat septembrie 29 2017).

Ca urmare a încheierii mandatului președintelui Martelly, Jocelerme Privert preia interimatul, asumându-și, alături de corpul de miniștri, misiunea de a organiza alegerile. În data de 6 iunie 2016, Consiliul Electoral provizoriu denunță abaterile grave în organizarea primului tur al prezidențialelor, în octombrie 2015, anulându-l și anunțând următoarele tururi de scrutin pentru octombrie 2016, respectiv ianuarie 2017.

Planurile sunt perturbate de trecerea Uraganului Matthew, între 3 și 7 octombrie 2016. Furtuna devastează, în special, Departamentul Sud (Les Cayes) și Departamentul Grand Anse (Jeremie), provocând numeroase pierderi de vieți umane, pagube materiale enorme, prin raportare la starea economică precară a populației, și determinând, totodată, o amplificare a riscului epidemic, mai ales în cazul holerei și a maladiilor răspândite de țânțari.

În data de 20 noiembrie 2016, la mai bine de o lună după trecerea uraganului, alegerile prezidențiale au loc într-o atmosferă cvasi-firească, Jovenel Moïse câștigând detașat, cu 55,7%, funcția de șef al statului. Absenteismul generalizat rămâne o problemă majoră, iar în vara anului 2017, asistăm la mișcări stradale contra regimului politic, ceea ce dovedește faptul că Haïti se înscrie din nou, în mod tragic, pe traiectoria deja consacrată, cea a unui stat aflat sub o zodie nefastă, într-o spirală a dezinteresului generalizat și a lipsei fundamentelor sociale stabile.³⁰

III. Concluzii

Dincolo de aspectul strict legat de o imagine cât mai fidelă realității, în privința trecutului istoric al Haïti, am considerat că nu putem contura un tablou realist și actual al situației socio-culturale, politice și economice a acestui stat care, cu o spectaculoasă vocație a eșecului, este lăsat pradă corupției generalizate, haosului social, valorilor răsturnate și unui inexplicabil refuz al oricărei șanse reale spre mai bine, decât sondând trecutul acestuia și identificând mecanismele prin care fenomenul “Haïti” s-a produs.

³⁰ <http://www.universalis.fr/evenement/20-novembre-2016-election-de-jovenel-moise-a-la-presidence-de-la-republique/> (accesat octombrie 3 2017).

Bibliografie

- di Chiara, Catherine Eve, *Le dossier Haïti. Un pays en peril*. Paris: Editions Tallandier, 1988.
- ****Eveit a l'histoire d'Haïti et a la Géographie*. Port-au-Prince: Imprimerie Henri Deschamps, 1985.
- Gall, Timothy L., Jeneen M. Hobby (Ed.), ****Worldmark Encyclopedia of the Nations*. twelfth edition, volume I, United Nations, Farmington Hills, Thomson Gale, 2007.
- Gritzner, Charles F., *Haiti*. New York: Chelsea House, 2011.
- ****Haïti (Petit Futé Haïti 2016-2017)*. Paris: Nouvelles Editions de l'Université, 2015.
- Hurbon, Laënnec, (coord.), *Catastrophes et environnement. Haïti, séisme du 12 janvier 2010*. Paris: Editions de l'Ecole de Hautes Etudes en Sciences Sociales, 2014.
- Martineau, Jean-Claude, *Haïti en six leçons*. Québec: Kiyikaat Editions, 2012.
- Oriol, Michèle, *Histoire et Éducation Civique*. Port au Prince: Fondation pour la Recherche Iconographique et Documentaire, 2001.
- Pamphile, Leon D., *Haitians and African Americans. A Heritage of Tragedy and Hope*. Gainesville: University Press of Florida, 2001.
- ****The 1990 General Election in Haiti. International Delegation Report*. National Democratic Institute for International Affairs, 1991.
- Wesner, Emmanuel, *Histoire, La période révolutionnaire (1789-1804) à Saint-Domingue et en France*. Port-au-Prince: W2YPP Emmanuel, Edition du Bicentenaire, 1991.
- Wesner, Emmanuel, *Histoire, géographie, éducation à la citoyenneté*. Port-au-Prince : Collection W2YPP Emmanuel, 2012.
- <http://lenouvelliste.com/lenouvelliste/article/94528/Haiti-et-les-Etats-Unis-une-aventure-inversement-proportionnelle>, (accesat octombrie 2 2017)
- http://www.lemonde.fr/archives/article/1994/10/15/le-chef-de-l-etat-haitien-rentre-dans-son-pays-apres-plus-de-trois-ans-d-exil-du-renversement-a-la-reinstallation_3849971_1819218.html#5uPtfmwtljjCwHGE.99 (accesat octombrie 6 2017)
- <http://www.un.org/press/en/2005/sc8421.doc.htm>, (accesat octombrie 3 2017)
- <http://www.un.org/fr/peacekeeping/missions/minustah/presse.html>, (accesat octombrie 1 2017)
- http://www.lemonde.fr/ameriques/article/2008/09/02/l-ouragan-hanna-fait-10-morts-a-haiti-deja-frappe-par-gustav_1090770_3222.html, (accesat octombrie 3 2017)

<http://www.banquemondiale.org/fr/news/press-release/2010/05/28/world-bank-announces-total-cancellation-of-haitis-debt>, (accesat septembrie 29 2017)

<http://www.universalis.fr/evenement/12-25-janvier-2010-seisme-meurtrier-et-destructeur/>, (accesat octombrie 3 2017)

<http://www.haitilibre.com/article-1859-haiti-elections-2010-resultats-preliminaires-officiels-premier-tour.html>, (accesat septembrie 29 2017)

http://www.lemonde.fr/ameriques/article/2011/04/21/haiti-des-violences-eclatent-apres-l-annonce-des-resultats-des-elections_1511134_3222.html, (accesat septembrie 29 2017)

<http://www.universalis.fr/evenement/9-aout-2015-premier-tour-des-elections-legislatives/>, (accesat octombrie 3 2017)

<http://www.universalis.fr/evenement/25-octobre-2015-premier-tour-de-l-election-presidentielle-et-second-tour-des-legislatives/>, (accesat septembrie 29 2017)

<http://www.universalis.fr/evenement/3-22-janvier-2016-report-du-second-tour-de-l-election-presidentielle/>, (accesat septembrie 29 2017)

<http://www.universalis.fr/evenement/20-novembre-2016-election-de-jovenel-moise-a-la-presidence-de-la-republique/>, (accesat octombrie 3 2017)